

Ayçiçek Yağı Tüketimine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi; Çorum İli Örneği

Güngör KARAKAŞ

Hitit Üniversitesi. Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Çorum

<https://orcid.org/0000-0001-5236-2407>

✉: gungorkarakas@hitit.edu.tr

ÖZET

Ayçiçek yağının yenilebilir bitkisel yağlar içerisinde payı Türkiye’de yaklaşık olarak %70’tir. Bu çalışmanın amacı Çorum ilinde kişi başı ayçiçek yağı tüketim miktarını ve ayçiçek yağı tüketiminde etkili olan faktörleri belirlemektir. Bu amaca ulaşmak için Çorum ilinde 391 tüketici ile anket yapılmıştır. Kişi başı ayçiçek yağı tüketim miktarı ile değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için ki kare analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, yıllık kişi başı ayçiçek yağı tüketim miktarı ortalama 12.08 litre olarak hesaplanmıştır. Yapılan ki kare analizi sonucuna göre, ayçiçeği yağ tüketim miktarı ile cinsiyet, eğitim, markaya dikkat etme, fiyatı takip etme, hane halkı genişliği ve gelir arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Araştırma Makalesi

Makale Tarihiçesi

Geliş Tarihi : 19.11.2019
Kabul Tarihi : 09.04.2020

Anahtar Kelimeler

Ayçiçek yağı
Çorum
Tüketim

Determination of Factors Affecting Sunflower Oil Consumption; the Case of Çorum Province

ABSTRACT

The share of sunflower oil in edible vegetable oils is approximately 70% in Turkey. The aim of this study was to determine the amount of sunflower oil consumption per capita and the factors affecting sunflower oil consumption in Çorum province. In order to achieve this aim, a survey was conducted with 391 consumers in the study area. The data obtained from the survey was analyzed via Chi square analysis method to determine whether there was a significant difference between per capita sunflower oil consumption and the variables. Based on the results, average sunflower oil consumption per capita was calculated as 12.08 liters/year. The chi-square analysis indicated that there was also a significant difference between the amount of sunflower oil consumption and gender, education, attention to brand, price follow-up, number of households and income.

Research Article

Article History

Received : 19.11.2019
Accepted : 09.04.2020

Keywords

Sunflower oil
Çorum
Consumption

To Cite: Karakaş, G 2020. Ayçiçek Yağı Tüketimine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi; Çorum İli Örneği. KSÜ Tarım ve Doğa Derg 23 (5): 1301-1307. DOI: 10.18016/ksutarimdog.vi.648490.

GİRİŞ

Proteinler, karbonhidratlar ve yağlar insanların temel besin maddeleri arasında yer almaktadır. Sağlıklı bir yaşam için gerekli temel besin maddelerinden biri olan yağlar (Yücecan ve ark., 2000) hayvansal ve bitkisel kaynaklardan elde edilebilir. Hayvansal kaynaklardan elde edilen yağların insan sağlığını olumsuz etkilemeleri nedeniyle dünyada toplam yağ üretiminin önemli bir kısmı bitkisel kaynaklardan sağlanmaktadır. Dünyada bitkisel yağ üretimi ise genellikle palm yağı, kolza, soya, yerfıstığı ve ayçiçeğinden karşılanmaktadır (USDA, 2019).

Birleşmiş Milletler Tarım Gıda Organizasyonu (FAO) tarafından 2015 yılında kişi başına düşen yenilebilir yağ miktarı ülkelere göre hesaplanmış ve ileriye dönük talep projeksiyonları oluşturulmuştur. FAO tarafından yapılan hesaplamalara göre; Dünya’da

yıllık kişi başı bitkisel yağ tüketim ortalaması 19.1 kg’dır. Gelişmiş ülkelerde yıllık kişi başı bitkisel yağ tüketim ortalaması 26 kg, gelişmekte olan ülkelerde kişi başı bitkisel yağ tüketimi ortalaması 17.5 kg’dır. Bu rakamlar Avrupa’da 23.2 kg, Avrupa Birliği’nde 24 kg, Amerika’da 39 kg, Avustralya ve Kanada’da 27 kg ve Kuzey Amerika’da 25.8 kg’dır. Ayrıca Afrika’da 11.5 kg, sahra altı Afrika’da 9.8 kg, Arjantin’de 30 kg, Hindistan’da 14 kg ve İran’da 22.2 kg olarak hesaplanmıştır (OECD/FAO 2015). Dünyada yaygın bir şekilde soya yağı tüketilmesine karşın Türkiye’de soya yağının toplam yağ tüketimi içerisindeki payı sadece %0.4 olarak hesaplanmıştır (Husin 2012). Türkiye’de bitkisel yağ tüketimi önemli oranda ayçiçeğinden karşılanmaktadır (Gül ve ark., 2016). Türkiye’de 1994 yılında yapılan bir araştırmada yaklaşık 70 kg olan bir insanın yıllık 24 kg yağ tüketmesi gerektiği ifade edilmiştir (Sever 1994). FAO

raporlarına göre, Türkiye’de yıllık kişi başı bitkisel yağ tüketim ortalaması 30 kg olarak hesaplanmıştır (OECD/FAO 2015).

Türkiye’de yağ tüketim miktarı ve çeşidi, üretim desenine ve gelişmişlik seviyesine, gelire, sosyal ve kültürel yapıya, hane halkı sayısına, tüketim alışkanlıklarına ve gıda fiyatları gibi pek çok faktöre bağlı olarak değişebilmektedir (Sali ve ark., 2014). Örneğin Muğla ilinde zeytinyağı tüketilmesine karşın Van ilinde tereyağı tüketilmektedir. Muğla’da aylık toplam hanehalkı zeytinyağı tüketimi 4.70 litre (Küçükömürler ve Uluksar, 2018), Van ilinde farklı zamanlarda yapılan araştırmalarda ailelerin ortalama yıllık tereyağı tüketim miktarı ortalama 13.3 kg (Yalçınkaya 1999) ve 15.6 kg (Şahin ve ark., 2001) olarak hesaplanmıştır. Adana’da il merkezinde yapılan çalışmalarda yıllık 8.4 kg (Şahin ve Gül 1997) ve 7.2 kg (Yurdakul ve ark., 1997) tereyağı tüketildiği belirlenmiştir. Ayrıca Ankara ilinde ailelerin yıllık tereyağı tüketimi 3.48 kg (Yüzbaşı ve ark. 1999) olarak hesaplanmıştır.

İnsan beslenmesinde önemli bir yere sahip olan hayvansal kaynaklardan sağlanan yağların pahalı ve yetersiz olması sebebiyle, son yıllarda insan beslenmesi için gerekli olan yağların önemli bir bölümü (%92.1), bitkisel yağlardan karşılanmaktadır (Bihter ve ark., 2017, Kolsarıcı ve ark., 2015). Türkiye’de ekimi ve üretimi en fazla yapılan yağlı tohum bitkisi ayçiçeği olmasına rağmen ayçiçek yağı tüketim ihtiyacının önemli bir kısmı ithal edilen ayçiçeği tohumu ve yağından karşılanmaktadır (Gül ve ark., 2016). Türkiye’de bitkisel yağlar içerisindeki ayçiçek yağı tüketim oranı hakkında yıllar içerisinde farklı bulgulara rastlanılmıştır. 2004 yılında yapılan bir çalışmada bitkisel yağ pazarında ayçiçek yağının %50’ye varan bir ağırlığa sahip olduğu ifade edilmiştir (Yaşar, 2004). 2012 yılında yapılan bir çalışmada toplam sıvı yağ tüketimi içerisinde Türkiye’deki ayçiçek yağı tüketim oranı %82.2 (Husin 2012) olarak hesaplanırken aynı yıl başka bir çalışmada bu oran %70 olarak ifade edilmiştir (Top Taşkaya ve Uçum, 2012). 2015 yılında yapılan bir araştırmada ayçiçek yağı bitkisel yağ üretiminin %69’unu, toplam sıvı yağ tüketiminin yaklaşık %84’ünü (Gül ve ark., 2016) karşıladığı ifade edilirken 2017 yılında ise Türkiye’de ham bitkisel yağ üretiminin %47’sinin ayçiçeğinden karşılandığı ifade edilmiştir (Konyalı, 2017).

Türkiye’de farklı bölgelerde ve farklı yıllarda yağ tüketimini belirlemek için bazı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bitkisel yağ tüketimi konusunda oldukça az çalışma yapılmıştır. Samsun ilinde yapılan bir araştırmaya göre 150 haneden yüz yüze görüşme yoluyla elde edilen veriler kullanılarak bitkisel yağ tüketimi araştırılmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre ailelerde yıllık kişi başı bitkisel yağ tüketimi 18 kg olarak hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda, ailelerin yemeklik yağ tüketim

tercihlerinde, yağın sağlıklı olmasının yanında fiyatının da önemli bir rol oynadığı ve ailelerin, ayçiçek yağını çoğunlukla yemek yapmak için kullanırken, zeytinyağını salata yapmak için kullandıkları ifade edilmiştir (Gündüz ve Esengün 2010).

Türkiye’de ayçiçek yağ tüketimi konusunda yapılmış çalışma sayısı az olması nedeniyle bu çalışma literatüre katkı sağlayıcı niteliktedir. TR83 bölgesinde bulunan Çorum ilinde kişi başı ayçiçek yağı tüketim miktarının belirlenmesi talep tahminleri ve üretim planlaması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı Çorum ilinde kişi başı ayçiçek yağı tüketim miktarını belirlemek ve kişi başı ayçiçek yağı tüketim miktarını ile cinsiyet, eğitim, markaya dikkat etme, fiyatı takip etme, hane halkı genişliği, satın alma yeri tercihi ve gelir arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemektir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırma materyalini Çorum il merkezinde yaşayan kişilerle anket tekniği kullanılarak toplanan veriler oluşturmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürden de faydalanılmıştır. Tüketicilere yönelik anket uygulamasında ana kitlenin tamamına ulaşabilmenin zor olması nedeniyle örneklem yoluna gidilmiştir. Örneklem hesaplamasında aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$n = N t^2 pq / \alpha^2 (N - 1) + t^2 pq$$
 Burada:

n: Örneklem için gerekli birey sayısı,

N: Evrendeki birey sayısı (294 807),

t: Araştırmada seçilen anlamlılık düzeyine göre t tablosundaki değeri (1.96),

p ve q: evrenin homojenlik seviyesi (homojen olmayan evren için p;0.5 ve q; 0.5) ve

α : hata (%5) payıdır (Saruhan ve Özdemirci, 2011).

Yapılan hesaplamalar sonucunda örneklem sayısı 383.57 olarak hesaplanmış ancak her ihtimale karşı 391 kişi ile anket yapılmıştır.

Anket soruları yazar tarafından geniş bir literatür taraması neticesinde hazırlanmış olup daha sonra konu uzmanları ile yapılan görüşmeler ile son şeklini almıştır. Bu kapsamda tüketicilere yağ tüketimi ile ilgili 12 soru sorulmuştur. Bunlar aylık ayçiçek yağı tüketim miktarı, yaş, cinsiyet, gelir, eğitim, meslek, hanehalkı sayısı, son kullanım tarihine dikkat etme durumu, satın alma yeri, markaya ve fiyata dikkat etme durumudur. Ayrıca tüketicilere ayçiçek yağı tüketmeyi tercih nedenleri de sorulmuştur. Anket sonucunda elde edilen veriler SPSS istatistik 22 sürüm paket programı ile analiz edilmiştir. Ayçiçek yağı tüketim miktarı ile diğer değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı ki kare analizi ile test edilmiştir.

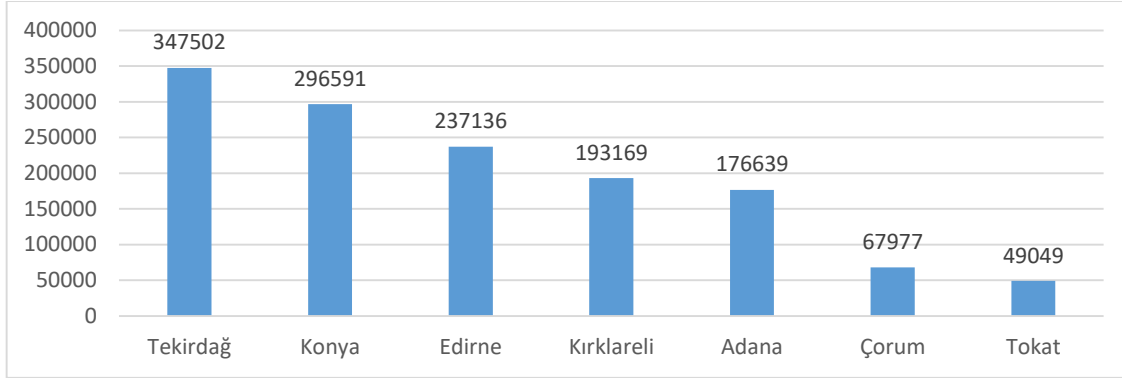
BULGULAR ve TARTIŞMA

TR83 bölgesinde bulunan Çorum 2019 yılının ilk on bir

ayında ihracat miktarı 1447 milyon dolara olarak hesaplanmıştır. Bu rakamlar 2018 yılı ile karşılaştırıldığında Çorum ili ihracatını nispi olarak (%128) en çok artıran ildir denilebilir (TUIK 2019).

Gelişen ekonomisi ile komşu iller içerisinde ihracat açısından lider konumunda olan Çorum Türkiye genelinde 14. sıradadır (TUIK 2019). Ancak tarım açısından topraklarının önemli bir kısmı değişik nedenlerle atıl konumdadır. Türkiye’de atıl tarım

arazilerinin üretime kazandırılması için yapılan çalıştay raporuna göre Çorum ve bölgesindeki arazilerin%20.75’i atıl konumdadır (Tarım Bakanlığı 2019a). Tekirdağ, Konya, Edirne, Adana, Kırklareli, Çorum ve Tokat ili 2018 yılı toplam yağlık ayçiçeği üretiminin % 76’sını oluşturmaktadır (Şekil 1). Türkiye’de ayçiçeği üretiminde de 6. Sırada olan Çorum ilinde ayçiçek yağı tüketim alışkanlıkları ve buna etki eden faktörler aşağıda verilmiştir (TUIK, 2019).

Şekil 1. Türkiye’de 2018 Yılında Bazı İllerde Yağlık Ayçiçeği Üretimi (ton)
Figure 1. Sunflower Oil Production in Some Provinces of Turkey in 2018 Year (tons)

Araştırmaya katılanların %71.4’ü kadın ve %28.6’sı erkektir. Katılımcıların %31.6’sı ilköğretim, %42.6’sı ortaöğretim ve %25.8’si üniversite mezunlardır. Katılımcıların yaşları 18-66 arasında değişkenlik göstermektedir. Araştırmaya katılanların %34.8’i 29 yaş ve altında, %40.4’ü 30-40 yaşlarında ve %24.8’i 41 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların ortalama yaşı 34.26 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıları %21.48’i kendisine ait geliri olmadığını beyan ederken kendisine ait geliri olanların ortalama geliri 3044 TL olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya katılanların %8.4’ü öğrenci, %13.6’sı memur, %23.3’ü işçi, %43.2’si ev hanımı, %3.3’ü emekli, %4.9’u serbest meslek sahibi

ve %3.3’ü esnaftırlar. Hanehalkı sayısı ortalama 4.10 olarak hesaplanan bu araştırmada, katılımcıların %66.2’sinin hanehalkı genişliği 4 ve daha az kişiden oluşmasına karşın, %33.8’inin hanehalkı genişliği 5 ve üzerinde kişiden oluşmaktadır.

Bu araştırmada katılımcıların satın aldıkları ayçiçek yağının son kullanma tarihine dikkat edip etmeme durumları incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda katılımcıların %79’54’ünün ise son kullanma tarihine dikkat ettikleri ve % 20.46’sının satın aldıkları yağın son kullanım tarihi dikkat etmedikleri tespit edilmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Ayçiçek Yağı Tüketim Tercihleri

Table 1. Sunflower Oil Consumption Preferences

Son Kullanma Tarihine Bakma (Paying Attention to Expiry Date)	Frekans (Frequency)	Yüzde (Percent)
Dikkat etmeyen (Not paying attention)	80	20.46
Dikkat eden (Paying attention)	311	79.54
Markaya Dikkat Etme Durumu (Paying Attention to Brand)		
Dikkat etmeyen (Not paying attention)	56	14.32
Dikkat eden (Paying attention)	335	85.68
Fiyata Dikkat Etme Durumu (Paying Attention to Price)		
Dikkat etmeyen (Not paying attention)	36	9.21
Dikkat eden (Paying attention)	355	90.79
Satın Alma Yeri Tercihleri (Choice of Purchase Location)		
Market (Market)	305	78.01
Gros Market (Gross market)	65	16.62
Bakkal (Grocer)	21	5.37

Tüketicilerin markaya dikkat edip etmeme durumları incelendiğinde ise katılımcıların %85.68’i markaya

dikkat ettikleri %14.32’sinin markaya dikkat etmedikleri tespit edilmiştir. Buna paralel olarak

araştırmaya katılanların %90.79'unun fiyata dikkat ettiği yüzde 9.21'inin fiyata dikkat etmedikleri tespit edilmiştir. Ayçiçek yağı fiyatına dikkat etmeyenlerin gelirinin 3339 TL olduğu, fiyata dikkat edenlerin gelirinin ise 3005 TL olduğu görülmüştür. Katılımcıların %21.48'inin kendisine ait bir gelirinin olmadığı ve bunların istisnasız tamamının da fiyata dikkat ettikleri belirlenmiştir.

Tüketicilerin satın alma yeri tercihleri incelenmiş ve katılımcıların %78.01'i ayçiçek yağını marketlerden, %16.62'si gros marketlerden ve %5.37'si bakkallardan satın aldıkları belirlenmiştir (Çizelge 1). Katılımcıların ayçiçeği yağı tercih nedenleri 4 grupta toplanmıştır. Katılımcıların %55.2'si fiyatının uygun olması, %19.7'si hafif olması, %14.8'i kolay bulunması ve %10.2'si sağlıklı olduğunu düşünmeleri nedeni ile ayçiçek yağı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Bu araştırmanın temel hedeflerinden biri olan yıllık

kişi başı ayçiçek yağı tüketim miktarı ortalama 12.08 litre olarak hesaplanmıştır. Bu rakamlar araştırmanın diğer amacına dayanak oluşturmuştur. Araştırmanın ikinci amacı ayçiçek yağı tüketim miktarında etkili olan faktörleri belirlenmektir. Bu amaca ulaşmak için katılımcıların ortalama az (<12.08 litre) ve ortalama veya üzerinde (\geq 12.08 litre) yağ tüketimi ile bazı değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığı ki kare analizi ile test edilmiştir.

Yapılan ki-kare analizine göre ayçiçek yağı tüketim miktarı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (P<0.01). Yağ tüketimi ile eğitim seviyesi arasında anlamlı bir fark olup olmadığı ki kare analizi ile test edilmiştir. Yapılan ki kare analizi sonucunda yağ tüketim miktarı ile eğitim seviyesi arasında anlamlı fark olduğu (P<0.01) belirlenmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Yıllık Ayçiçek Yağ Tüketim Miktarı ile Değişkenler Arasında Ki Kare Analizi

Table 2. Chi-Square Analysis between Annual Sunflower Oil Consumption Amount and Variables

Değişkenler (Variables)	<12.08	\geq 12.08	Ki-Kare (Chi Square)	SD (DF)	P
Cinsiyet (Gender)					
Kadın (Woman)	165	114			
Erkek (Male)	48	64	8.544	1	0.003
Eğitim (Education)					
İlköğretim (Primary education)	54	69			
Ortaöğretim (High school)	108	59			
Yükseköğretim (Higher education)	51	50	13.189	2	0.001
Son Kullanım Tarihine Dikkat Etme Durumu (Paying Attention to Expiry Date)					
Dikkat etmeyen (Not paying attention)	41	38			
Dikkat eden (Paying attention)	172	140	0.242	1	0.623
Markaya Dikkat Etme Durumu (Paying Attention to Brand)					
Dikkat etmeyen (Not paying attention)	18	38			
Dikkat eden (Paying attention)	195	140	13.145	1	0.000
Fiyata Dikkat Etme Durumu (Paying Attention to Price)					
Dikkat etmeyen (Not paying attention)	13	23			
Dikkat eden (Paying attention)	200	155	5.392	1	0.020
Satın Alma Yeri Tercihi (Choice of Purchase Location)					
Bakkal (Grocer)	9	12			
Market (Market)	164	141			
Gros market (Gross market)	40	25	2.512	2	0.285
Hanehalkı Genişliği (Number of people living in household)					
\leq 4 kişi (Person)	159	100			
\geq 5 kişi (Person)	54	78	14.789	1	0.001
Aylık Gelir (Monthly income)					
< 2050 TL (Turkish lira)	65	86			
2051-3000 TL (Turkish lira)	81	58			
\geq 3001 TL (Turkish lira)	67	34	13.079	2	0.001

Katılımcıların yağ tüketim miktarı ile markaya dikkat etme durumu ve fiyata dikkat etme durumu arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı ki kare ile test edilmiştir. Yapılan ki kare analizi sonucunda yağ tüketimi ile hem markaya dikkat etme bakımından (P<0.01), hem de fiyata dikkat etme bakımından anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (P<0.05). Öte yandan katılımcıların yağ tüketimi ile son

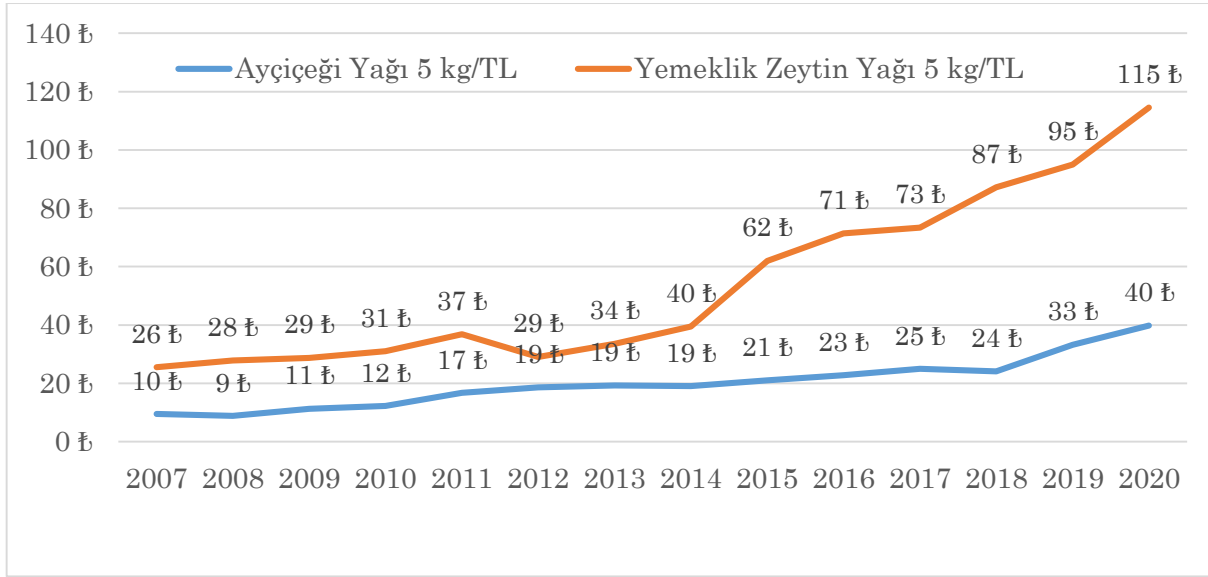
kullanma tarihi dikkat etme durumu bakımından herhangi bir farklılık tespit edilememiştir (P>0.05). Yine katılımcıların yağ tüketimi ile satın alma yeri tercihleri bakımından herhangi bir anlamlı farklılığa (P>0.05) rastlanılmamıştır (Çizelge 2).

Katılımcıların yağ tüketim miktarı ile hanehalkı genişliği arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı ki

kare analizi ile test edilmiştir. Yapılan ki kare analizi sonucuna göre yağ tüketimi ile hanehalkı genişliği arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($P<0.01$). Katılımcıların yağ tüketim miktarı ile gelir grupları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı ki kare analizi ile test edilmiştir. Yapılan ki kare analizi sonucuna göre yağ tüketimi ile gelir grupları arasında anlamlı bir farklılık ($P<0.01$) olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 2).

Tüketicilerin gelirlerinde bir artış veya azalış olması durumunda ikame ürüne yönelmektedirler. Bu

bakımdan ayçiçek yağı tüketim miktarı ile tüketicinin aylık geliri ve ayçiçek yağı fiyatları arasında anlamlı bir farklılığın tespit edilmiş olması dikkate değerdir. Türkiye’de ayçiçek yağı fiyatı ile fındık yağı fiyatı ve mısır yağı fiyatları birbirine yakın olmaları nedeniyle ayçiçek yağı fiyatını zeytinyağı fiyatı ile karşılaştırmakta fayda vardır. Şekil 2’de Türkiye’de ayçiçek yağı fiyatı ile zeytinyağı fiyatları incelendiğinde; yemeklik zeytinyağı fiyatı ayçiçek yağı fiyatının (2007-2020 yıllarında ortalama) 2.63 katı olduğu görülmüştür (TOBB, 2020).

Şekil 2. Türkiye’de Ayçiçeği Yağı ve Zeytin Yağı Fiyatları (5 Litre)
Figure 2. Sunflower Oil and Olive Oil Prices in Turkey (5 liters).

Avrupa ülkelerinde yıllık zeytinyağı tüketimi kişi başı 5.3 litre olmasına karşın ayçiçek yağı tüketimi kişi başı 5.4 litre olduğu belirlenmiştir (Notarnicola ve ark., 2017). Türkiye’de ise kişi başı yıllık 1-2 litre zeytinyağı tüketilmesine karşın ayçiçek yağı tüketimi (12,08 litre) oldukça fazladır. Yapılan bir araştırmada Türkiye’de ayçiçek yağı tüketim miktarının fazla olmasının en önemli nedeni, ayçiçek yağı fiyatlarının zeytinyağı fiyatlarından yaklaşık 3 te 1 daha ucuz olması olarak ifade edilmiştir (Öztürk ve ark., 2009). Bitkisel yağ fiyatları arasındaki bu kadar yüksek bir fiyat farkının olması, orta ve düşük gelirli ailelerin yağ taleplerini nispeten fiyatı daha ucuz olan ayçiçek yağına yönlendirmektedir. Tiryaki ve Akbay (2005), TÜİK hanehalkı bütçe anketi verilerini kullanarak yüksek gelirli ailelerin daha fazla miktarda zeytinyağı tükettiklerini ifade etmişlerdir. Yapılan başka bir çalışmada tüketicinin gelir düzeyinin artması ile ayçiçek yağının ikamesi olan zeytinyağına olan talebin arttığına dair bulgulara rastlanılmıştır (Oktay, 2010). Türkiye’de kendine yeterlilik oranı %64 civarında olan yağlık ayçiçeğinin belli bir kısmı dış alım yolu ile karşılanmaktadır (Tarım Bakanlığı, 2019b). Ayçiçeği Türkiye’de en fazla ekim alanı ve üretime sahip yağlı tohumlu bitki olsa da yapılan üretim Türkiye’nin yağ

açığını kapatmaya yeterli görünmemektedir. Türkiye bu üretim açığını kapatmak ve piyasalardaki mevcut durumu iyileştirmek için tarımsal destekler vermekte ve gümrük vergileriyle dış ticarete yönelik önlemler almaktadır.

Türkiye’de ayçiçeği ile ilgili tarımsal desteklemeler; alan bazlı destekler, havza bazlı destekler, Dahilde İşleme Rejimi uygulamaları ve tarım sigortası desteği şeklinde uygulanmıştır. Son dönemlerde Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli kapsamında desteklenen; yağlık ayçiçeğine 2018 yılında, fark ödemesi desteği prim miktarı 40 kr/kg, 19 TL/da mazot ve 4 TL/da gübre desteği verilmiştir (Tarım Bakanlığı, 2019c). 2020 yılında yağlık ayçiçeği mazot destekleri 26 TL/da ve gübre destekleri 4 TL/da olarak devam etmiştir. Daha önceki yıllarda Türkiye’de ayçiçeğine yapılan cari prim ödemelerinde artış görünse de reel prim ödemelerinin negatif eğimli olduğu ifade edilmiştir (BYSD, 2016). Destek miktarları incelendiğinde 2020 yılı dahil son beş yıl boyunca fark ödemesi desteğinin (40 kr/kg) sabit kaldığı ve ödemelerin reel açıdan düştüğü söylenebilir. Bunların bir sonucu olarak Türkiye’nin On Birinci Kalkınma Planı Tarım Sektörü Hedefleri arasında bulunan ‘2023 yılında 5.40 milyon ton yağlı tohum

üretimi' zor görünmektedir (On Birinci Kalkınma Planı, 2019).

SONUÇ

Bu araştırmada Çorum ilinde yıllık kişi başı ayçiçek yağı tüketim miktarı yaklaşık olarak 12.08 litre olarak hesaplanmıştır. Tüketiciler ayçiçeği yağı satın alma sürecinde son kullanma tarihinden ziyade fiyat faktörüne daha çok dikkat etmektedirler. Bunun sebebi ayçiçeği yağ tüketimi ile gelir grupları arasındaki anlamlı bir farklılığın olmasıdır. Öte yandan katılımcıların yağ tüketim miktarı ile satın alma yeri tercihleri bakımından herhangi anlamlı bir farklılık olmamasının sebebi ayçiçeği yağının tam rekabet piyasasında satılan bir ürün olması nedeniyle fiyatlarında çok az değişkenlik olmasıdır.

Ayçiçek yağı fiyatları son yıllarda üretim maliyetlerine ve gıda dışı amaçlarla kullanıma bağlı olarak artmıştır. Yağlı tohumlu bitkilerin enerji sektöründe hammadde olarak görülmesi sürdürülebilir gıda açısından da tartışmalara yol açmaktadır. Zaten ayçiçek yağ açığı olan Türkiye'nin bu açığı kapatması özellikle düşük ve orta gelirli hanelerin güvenli gıdaya erişimi bakımından önemlidir. Bu nedenle Türkiye'nin ayçiçeği yağ açığını kapatmasını hızlandıracak politikalara ihtiyacı bulunmaktadır. Bunun için yağlık ayçiçeğinin ya üretim miktarının artırılması ya da veriminin artırılması gereklidir. Yağlık ayçiçeğinde Türkiye'nin arz açığının kapatılması için primlerin reel olarak hesaplanması ve primlerin üreticiye olan optimum fayda seviyesinin belirlenmesi doğru bir politika olabilir. Atıl tarım arazilerinin bir an önce üretime kazandırılması üretim miktarının artırılmasında faydalı olabilir. Bunlara ilave olarak kuru tarım yerine sulu tarım uygulamalarının artırılması, yağlık ayçiçeği ıslahı ve zararlılarla bilinçli mücadele verim artışı için önerilebilir.

Çıkar çatışması beyanı

Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKLAR

Bihter O, Arıoğlu H, Güllüoğlu L, Cemal K, Bakal H 2017. Dünya ve Türkiye'de Yağlı Tohum ve Ham Yağ Üretimine Bir Bakış. KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi, 20 (Özel Sayı): 149-153.

BYSD 2016. Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi, Ayçiçeğinin Stratejik Ürün Kapsamına Alınmasına İlişkin Araştırma Raporu, Erişim Tarihi, 30.10.2019, <https://www.Bysd.Org.Tr/Uploads/Raporlar/Aycicegi.Pdf>

Gül V, Öztürk E, Polat T 2016. The Importance of Sunflower to Overcome Deficiency of Vegetable Oil in Turkey. Alinteri Zirai Bilimler Dergisi, 30 (1): 70-76.

Gündüz O, Esengün K 2010. Ailelerin Bitkisel Yağ Tüketimleri Üzerine Bir Araştırma. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12 (19): 67-72.

Husin H 2012. Turkey Oils&Fats Overview. Regional Workshop, Middle East&Africa. Malaysian Palm Oil Council Regional Office, Turkey. Erişim Tarihi, 12.11.2019, http://www.mpoc.org.my/upload/RWMEAP5_Haznita_POTSKL2012.pdf.

Kolsarıcı Ö, Kaya M, Göksoy A, Arıoğlu H, Kulan EG, Day S 2015. Yağlı Tohum Üretiminde Yeni Arayışlar. Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII Teknik Kongresi, 12-16 Ocak 2015 Ankara, ss. 413-414.

Konyalı S 2017. Sunflower Production And Agricultural Policies In Turkey. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 6(4): 11-19.

Küçükörmürler S, Uluksar FÖ 2018. Türk Mutfak Kültüründe Zeytinyağı Kullanımı: Muğla Örneği. Journal Of Tourism And Gastronomy Studies, 6(2):194-212.

Notarnicola B, Tassielli G, Renzulli P A, Castellani V, Sala S 2017. Environmental impacts of food consumption in Europe. Journal of Cleaner Production, 140 (2): 753-765. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.06.080>

Oktay D 2010. Ege Bölgesinde Zeytinyağı Tüketiminin Artırılmasında Arz Zinciri Yönetiminin Olası Katkıları Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir, Türkiye.6.

On Birinci Kalkınma Planı 2019. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Tarım Sektörü Hedefleri, Sayfa 97.

Öztürk F, Yalçın M, Dıraman H 2009. An Overview On The Olive Oil Economy Of Turkey. Electron J Food Technol, 12: 37-53.

OECD/FAO 2015. Agricultural Outlook, Vegetable Oil Projections: Consumption, Per Capita Food Use, OECD Agriculture Statistics (Database). Doi: [Dx.Doi.Org/10.1787/Agr-Outl-Data-En](https://dx.doi.org/10.1787/Agr-Outl-Data-En), Retrieved in November, 01, 2019 from www.oecd-ilibrary.org/vegetable-oil-projections-consumption-per-capita-food-use_5jr2xx44226l.xls%3fcontent%252fcomponent%252fagr_outlook-2015-table132-en%26mime-type%3dvnd.ms-excel&usq=aovvaw2yjadweenymne3z0wubxi

Sali G, Corsi S, Mazzocchi C, Wascher D, Eupen, V, Zasada I 2014. FoodMetres Analysis of food demand and supply in the Metropolitan Region. Working paper, Retrieved in October, 12, 2011 <http://www.foodmetres.eu/wp-content/uploads/2014/05/D2.1-Analysis-of-food-demand-and-supply.pdf>.

Saruhan ŞC, Özdemirci A 2011. Bilim, Felsefe ve Metodoloji, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Sever M 1994. Türkiye ve AT'da Yağlı Tohum Üretimiyle Bitkisel Yağ Sektörünün Karşılaştırılması ve İthalatımızın Sektör

- Üzerindeki Etkileri' , Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Şahin K, Gül A 1997. Adana İli Kentsel Alanda Ailelerin Süt ve Süt Mamulleri Alım ve Tüketim Davranışları. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 12(4):59-68.
- Şahin K, Andiç S, Koç Ş 2001. Van İli Kentsel Alanda Ailelerin Otlı Peynir ve Süt Ürünleri Alım ve Tüketim Davranışları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 11(2):67-73.
- Tarım Bakanlığı 2019a. Atıl Tarım Arazilerinin Üretime Kazandırılması ile Arazi Bankacılığı Kurumsal Altyapı Oluşturma Bölge ve Merkez Çalıştayları Sonuç ve Değerlendirme Raporu, Erişim Tarihi, 30.10.2019, <https://www.tarimorman.gov.tr/trgm/link/42/atil-tarim-arazilerinin-uretime-kazandirilmesi-ile-arazi-bankaciligi-kurumsal-altyapi-olusturma-bolge-ve-merkez-calistaylari-sonuc-ve-degerlendirme-raporu>.
- Tarım Bakanlığı 2019b. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Tarım Ürünleri Piyasası, Ayçiçeği, Ocak 2019 :02, Erişim Tarihi 10.03.2020 <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tarım%20Ürünleri%20Piyasaları/2019-Ocak%20Tarım%20Ürünleri%20Raporu/2019-Ocak%20Ayçiçeği.pdf>
- Tarım Bakanlığı 2019c. Tarım Orman Bakanlığı, Bitkisel Üretim Destekleri. Erişim Tarihi, 30.10.2019, <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/1352/2018-Yilinda-Yapilacak-Tarimsal-Destekler-Belirlendi>.
- Tiryaki GY, Akbay C 2005. Türkiye'de Ailelerin Sosyo-Ekonomik Gruplar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi, Zeytinyağı ve Pirina Yağı Sempozyum ve Sergisi, TMMOB Kimya Mühendisleri Odası 50. Yıl Etkinliği, 10-12 Kasım, İzmir, s.381-391
- TUIK 2019. İllere Göre İhracat, 2002-2019 Raporu, Erişimi Tarihi 26.10.2019, http://tuik.gov.tr/pretablo.do?alt_id=1046.
- Top Taşkaya B, Uçum İ 2012. Türkiye'de bitkisel yağ açığı. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Ankara, 14(2): 1-8.
- TOBB 2020. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Biga Ticaret Borsası Yıllık Bülteni ve Nazilli Ticaret Borsası Yıllık Borsa Bülteni, Erişim 08.03.2020. <https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/AnaSayfa.php>
- USDA, 2019. United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service, Erişim 07.01.2020, <https://www.fas.usda.gov/data/oilseeds-world-markets-and-trade>
- Yalçınkaya O 1999. Van İli Erciş İlçesinde Hayvansal Gıda Tüketim Yapısı. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Van, Türkiye. 54.
- Yaşar O 2004. Türk Bitkisel Yağ Sanayii ve Sorunları. Doğu Coğrafya Dergisi, 9(12): 275-292
- Yücecan S, Şenel E, Koç S, Şahin Y, Damarlı E, Özavar Ş 2000.III. Uluslararası Beslenme ve Diyetetik Kongresi 12-15 Nisan Panel: 21. Yüzyılın Başlarında Dünya'da Besin Teknolojisindeki Değişmeler ve Türkiye'ye Yansıması. Beslenme ve Diyet Dergisi, 29(2), 42-61.
- Yurdakul O, Emeksiz F, Koç AA, Hanta B 1997. Balçalı Süt Ürünlerinin İmajının Ölçülmesi (Tüketici Değerlendirmesi). Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 12(3): 39-48.
- Yüzbaşı N, Erkuş A, Sezgin E 1999. Keçiören Şefkat Mahallesi'nde Çeşitli Gelir Gruplarındaki Ailelerde Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi. Gıda,24 (1): 59-67.